

Paul v.d. Sterren, Limburgs beste schaker ooit

Hij smeedt nooit á la Kortchnoi de stukken door de zaal. Zwierf niet met een hippiebusje door Europa, zoals Timman en Böhm. En was zelden te betrappen op schokkende, Donneriaanse uitspraken. Paul van der Sterren (45), Limburgs enige grootmeester ooit, heeft zich altijd onttrokken aan het kleurrijke palet van wereldvreemde, gek-geniale broodschakers. De Venlonaar dreef liever op een ijzeren discipline, diep strategisch inzicht en een prettig vermogen tot relativeren.

Mei 2000. Bill Gates en zijn talloze geestverwanten hebben de millenniumwisseling overleefd, als de KNSB besluit tot een opmerkelijke stunt. De bond schenkt het ijzersterke computerprogramma Fritz een wildcard voor het NK. De Nederlandse schaakwereld staat even op zijn kop. Spelen tegen siliconenmonsters, dat is niets nieuws meer. Maar op een nationaal kampioenschap? Morrend en mopperend neemt de vaderlandse schaaktop de handschoen op. Op één dissident na. Paul van der Sterren ziet niets in het experiment en houdt zijn poot stijf. De weigering levert hem een reglementaire nul op, maar dat

kan de Limburger niets schelen. „Ik ben geen conflictmens, maar ik wilde een signaal afgeven,” zei hij achteraf. „Nu heeft iedereen tenminste eens goed nagedacht.”

Principes.

Het is Paul van der Sterren ten voeten uit. Een vent van principes. Wars van compromissen. En bovenal een liefhebber van het pure schaak, het scheppen van een kunstwerk. Schilderen met stukken. Geen ELO-junk die meedogenloos jaagt op onsterfelijke schaakroem. Nooit gehinderd door oogkleppen. Vorig jaar gaf hij er plots de brui aan. Na 25 jaar vervuilde de geboren Venlonaar het nerveuze wedstrijdschaak voor een rol als analyticus. Een meesterzet, verklapte hij later in het blad Schaaknieuws. „Succes is normaal voor een schaker, alles wat misgaat is toevallig. Het excuses zoeken maakt deel uit van je ambitie, de drive om prestaties te leveren. Als je deze gedachten verliest, ben je geen topper meer. Je bent genezen. Sinds ik gestopt ben, zijn veel druk en negativiteit van me afgevallen. Stoppen met schaken: ik kan het iedereen aanraden.”

Venlo.

Een half mensenleven geleden dacht hij er nog heel anders over. Van der Sterren liep als 13-jarig jochie brutaal het clublokaal van Venlo binnen en schoof daar zomaar Limburgs kampioen Huub Borghouts naar een nederlaag. Een maand later meldde hij zich aan als lid, waarmee de basis werd gelegd voor een imposante carrière. De internationale schaakwereld hoorde voor het eerst van Van der Sterren tijdens het EK jeugd in 1975, waar hij een derde plek wegkaapte achter Nunn en Székely. Drie jaar later werd zijn naam definitief gevestigd. Van der Sterren droeg de rode lantaarn in de grootmeestergroep van Hoogovens, maar zorgde voor een sensatie door WK-

kandidaat Viktor Kortchnoi te vloeren. De zege werd geprezen als meest spectaculaire partij van het toernooi. De kenners verwachtten een snelle doorbraak tot grootmeester, maar die status bleef lang ongrijpbaar. Tot 1989, toen Van der Sterren als dertigplusser alsnog zijn grote kwaliteiten beloond zag met de felbegeerde grootmeestertitel. De stijl die hem naar de internationale elite stuwde was niet spectaculair, wel getuigend van een diep inzicht in het spel. Vooral op strategisch gebied was hij ijzersterk. Daarnaast had hij een behoorlijke openingskennis en kon hij zeer nauwkeurig een stelling uitspelen.

Kwartfinale wereldtitel.

Alle gaven bundelden zich samen in het begin van de jaren negentig, zijn beste periode. De Limburger groeide boven zichzelf uit en scheerde de top van de schaakwereld in 1993 met de plaatsing voor de kwartfinale van de race naar de wereldtitel, tegen Gata Kamsky. De glanzende piek van zijn carrière, zei hij in hetzelfde interview in Schaaknieuws. „Ik had een fijne balans tussen zelfvertrouwen en niet hoeven. Leefde zoveel mogelijk in het hier en nu, probeerde niet teveel met het resultaat bezig te zijn. Die tijd was het absolute hoogtepunt van mijn schakersbestaan. Ik heb vaker zo'n periode gehad; toen ik op mijn 15e kampioen van Limburg werd, liep ook alles heel goed. Maar ja, dat trekt niet zo'n aandacht.”

Het zevende-hemel-gevoel duurde niet voor eeuwig. Kamsky versloeg Van der Sterren met 4½-2½ en de Venlonaar zag het plezier in het schaken langzaam maar zeker wegglijpen. Vooral de 'modernisering' van het schaakspel deed hem gruwen. Het goochelen met de denktijden, de opkomst van de knock-out-formule en de inzet van computers in mensentoernooien: het ging Van der Sterren allemaal veel te ver.

Bovendien kon de tweevoudig nationaal kampioen niet meer tippen aan zijn vroegere successen. Vorig jaar nam hij dan ook een abrupt besluit: stoppen met wedstrijdschaak. Wat niet betekent dat de beste Limburgse schaker ooit verloren is voor de 64 velden. Van der Sterren blijft simultaans geven en schrijft de nodige analyses voor de New in Chess-jaarboeken. Bovendien mag hij graag bundels produceren waarin hij zijn grote kennis van het spel in drukinkt kwijt kan. Zonder weemoed naar vervlogen tijden. „Ik heb een prachtige tijd gehad als schaker, maar aan alles komt een eind. Ik kan nu van een afstandje toekijken hoe de generaties na mij het er vanaf brengen.”

Tekst: Roel Wiche

Van der Sterren-Kortchnoi.

Hier volgt de gedenkwaardige partij van Paul van der Sterren tegen Kortchnoi in het Hoogovenstoernooi in 1978. De aantekeningen zijn van Paul van der Sterren uit 1978.

1. e4	e6
2. d4	d5
3. Pc3	Lb4
4. e5	c5
5. a3	Lxc3+
6. bxc3	Pe7
7. Pf3	Pbc6

(Hiermee kijkt Kortchnoi af van de zet 7...Ld7, die hij steeds toepaste in zijn match tegen Spasski en wat door deze steevast werd beantwoord met het ongebruikelijke 8.dxc5)

8. Ld3	Da5
9. 0-0	
- (dit stelt zwart in staat remise te maken door op c3 te nemen, waarna 10.Ld2 Db2 11.Tb1 Dxa3 12.Ta1 Db2 etcetera volgt.

Aangezien er natuurlijk geen sprake van was dat Kortchnoi hier op in zou gaan, behield ik me op deze manier nog even de keus tussen Ld2 en Dd2 voor. De zet wint echter geen tempo zoals de volgende dag in alle kranten stond, het voordeel ervan is alleen dat wit zijn op den duur toch onvermijdelijke keus

hoe pion c3 te dekken, aan de zwarte opbouw kan aanpassen)

9....	c4
10. Le2	Ld7
11. a4	Pc8!?
- (dit is eigenlijk een heel ouderwetse manoeuvre die o.a. veel door Botwinnik werd toegepast en met succes, maar naarmate de witte resources in de hele Winawervariant versterkt werden in onbruik is geraakt. Met 11... 0-0-0 12. Dd2 f6 zou een standaardstelling worden bereikt. Ik denk dat Kortchnoi te kennen wilde geven dat hij mijn grapje op de negende zet niet erg waardeerde en nu bloedig wilde afstraffen. Zijn hele spel in de eerste fase van de partij, ongeveer tot en met de 25^e zet, maakt trouwens achteraf de indruk op me dat hij eigenlijk nauwelijks aandacht besteedde aan de witte manoeuvres op de koningsvleugel, ze misschien niet erg serieus nam en enkel dacht aan zijn eigen mogelijkheden op de damevleugel)

12. Dd2	Pb6
13. Dg5	Tg8

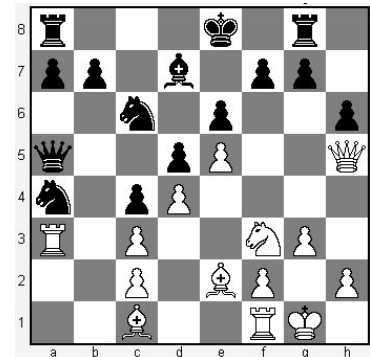
(gevaarlijk is 13...0-0, b.v. 14.Dg3 (dreigt 14. Lh6) f5 15.Pg5 Pxa4 en nu heeft wit het scherpe 16.Lh5! (dreigt 17.Pxh7) 16...Dxc3 17.Txa4 Dxc3 18.hxg3 Pxd4 19.Ta2 en de zwarte pionnen lijken niet helemaal tegen het stuk op te wegen, of rustig 16.Ta3 met goede aanvalskansen tegen de zwarte koning)

14. Ta3 (?)

(Deze, wat vreemd ogende, zet heeft de bedoeling pion c3 te dekken zonder Ld2 te hoeven spelen. Dit zou namelijk het nadeel hebben dat, nadat de witte dame zoals in de partij van g5 verjaagd wordt, het paard van f3 niet weg kan omdat dan ...Pxd4, cxd4, Dxd2 volgt. Enkele zetten later blijkt echter dat Ld2 toch gespeeld moet worden en daarmee wordt 14.Ta3 zinloos. Na 14.Ld2 (!) zou kunnen volgen: 14...h6 15.Dh5 Pxa4 16.Tfd1

(om Ld2 te dekken) b5 17.Ph4. Nu is het plan Da5-d8-e7 riskant omdat wit onmiddellijk f2-f4-f5 speelt. Een andere mogelijkheid is 17...Th8 met de bedoeling om e.v. g7-g6 te spelen, b.v. 18. g3 a6 (18...Dd8 19.f4 g6? 20.Pxg6!) 19.Dg4 g6 20.Df3 met uitstekend spel voor wit)

14....	h6
15. Dh5	Pxa4
16. g3	

Zie diagram (Na 16.Ph4 b5 zou 17...b4 dreigen en 17.Ld2 kan niet wegens 17...Pxd4, zoals reeds uiteengezet. Daarom kiest wit nu een ander plan.

16....	b5
17. Ld2	Dd8

(interessant was 17...a6 om de dame nog even op a5 te houden, zodat Pf3 nog steeds niet weg kan. Wit kan het tempospelletje desgewenst evenwel meespelen door 18.Taa1, waarna zwart toch 18...Dd8 moet doen)

18. Tb1

(Het was waarschijnlijk beter deze toren nog even op f1 te houden om de opmars f4-f5 te ondersteunen. Nauwkeuriger was derhalve 18.Ph4 De7 19.Taa1. Rokeert zwart nu, dan kan wit e.v. in de partijvariant terecht komen. Speelt hij echter 19...Kd8, dan is 20.f4 f5 21.ef6 Dxf6 22.f5! gevaarlijk voor hem. De clou zit hem in deze variant in 22. f5! wat alleen kan met de toren op f1 en dus niet in de partij)

18....	De7
--------	-----

19. Taa1 a6
20. Ph4 0-0-0

(In aanmerking kwam hier 20...Kd8 om na 21.Pg2 Kc7 een tempo te hebben gewonnen op de partijvoortzetting. Speelt wit 21.f4, dan kan zwart zonder veel gevaar 21...f5 22.ef6 Dxf6 spelen. Naar mijn gevoel moet zwart in deze fase van de strijd ergens f6 of f5 spelen, in plaats van al zijn energie aan acties op de damevleugel te besteden. Het feit dat Kortchnoi nu de omslachtige manoeuvre 0-0-0, Kc7 en Ta8 speelt, in plaats van eenvoudig Kd8-c7 is er echter een aanwijzing voor dat hij beslist geen f6 of f5 wil spelen, waartoe hij na 20... Kd8 21.f4 wel gedwongen zou zijn geweest. Hij is dus kennelijk van mening dat zwart dit überhaupt beter niet kan doen, óf hij heeft de witte aanval, die zich nu gaat ontwikkelen, onderschat, zoals ik al eerder opperde.)

21. Pg2 Kc7

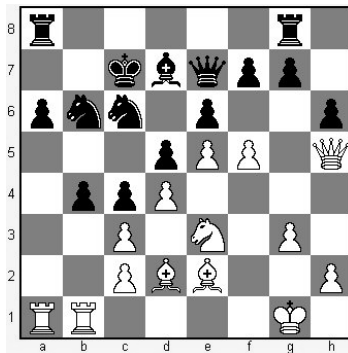
(Ook hier kwam mijns inziens 21...f6 in aanmerking. Overigens moet zwart na die zet rekening houden met een interessante offermogelijkheid, namelijk 21...f6 22.ef6 Dxf6 23.Lxc4?! dxc4 24.Txa4 bxa4 25.Dc5. Er dreigt nu 26.Lf4 maar na eenvoudig 26...g5 slaat de witte aanval niet door.)

22. Pe3 Ta8
23. f4

(Nu achtte ik de tijd rijp voor deze opmars. 23...f5 is niet meer zo goed want er volgt 24. ef6 Dxf6 25.f5 en de stelling komt aardig open, zodat de witte lopers zich sterker kunnen doen gelden. Een ander idee is 23...g6 24.Dxh6 Th8 25.Dg5 Dxg5 26.fxg5 Pb6 om onder teruggave van de pluspion een eindspel te bereiken, waarin bovendien het witte pionnenskelet beschadigd is. Toch houdt wit het voordeel vast met 27. Tf1 Le8 28.Pg4.)

23... Pb6

24. f5 b4!?

Zie diagram

(Zwart heeft zijn plan doorgezet maar binnen enkele zetten zal de opening van de damevleugel zich tegen hem keren. Ondertussen zou echter ook bij passieve verdediging de witte aanval op de koningsvleugel snel aan kracht hebben gewonnen, bijvoorbeeld 24...exf5 25.Pxf5 Lxf5 26.Dxf5 Pd8 27.Tf1 Tf8 28.Lc1 met voordeel voor wit.)

25. Tf1!

(Nu begint de zwarte stelling te kraken. Er dreigt 26.f6. Een ernstige verzwakking van zijn pionnenstelling kan zwart niet meer vermijden.)

25... g6
26. fxg6 Txg6
27. Df3

(Ook 27.Pg4 of 27. Dh3 waren goede mogelijkheden, maar ik wilde de aanval naar de damevleugel uitbreiden door opening van de b-lijn uit te lokken.)

27... Le8
28. Df4

(Dreigt zowel 29.cxb4 als 29.Lh5. Kortchnoi besluit nu om inderdaad de b-lijn te openen teneinde zijn koningsvleugel weer in staat van verdediging te brengen. Dit blijkt er echter op neer te komen dat het ene gat met het andere gestopt gaat worden, maar het is moeilijk iets bevredigends voor zwart te suggereren.)

28... bxc3
29. Lxc3 Dg5
30. Df3 a5

31. Pg2 Pb4
32. Pf4 (?)

(Hier of op de volgende zet kon wit met 32.Lxb4 axb4 33. Txa8 Pxa8 34.Lxc4 zijn pion terug krijgen zonder zijn positievoordeel te verspelen, maar het idee om de stelling nog niet te vereenvoudigen is ook goed. Het was echter nauwkeuriger om direct 32. Tfb1 te spelen. Doordat de druk tegen f7 wordt verminderd krijgt zwart nu meer tegenkansen.)

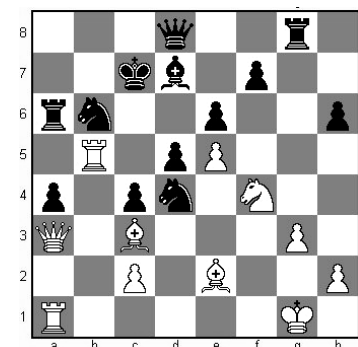
32... Tg8
33. Tfb1 Dd8
34. Df1

(De witte armee wordt naar nieuwe slagvelden op de damevleugel gedirigeerd om een directe koningsaanval te beginnen. Een goede mogelijkheid was ook 34. Ph5)

34... Pc6
35. Tb5! a4

(35...Pxd4 zou erg riskant zijn geweest. Wit speelt 36.Txb6! Pxe2+ 37.Pxe2 Kxb6 38.Db1+ Kc7 39.Lxa5 Txa5 40.Txa5 en verschaft zich daarmee een beslissende mataanval, bijvoorbeeld 40...Db8 41.Da1 Lc6 42.Pd4 en zwart kan zich niet meer verdedigen.)

36. Db1 Ta6
37. Db2 Ld7
38. Da3 Pxd4!?

Zie diagram

(Ik weet niet of Kortchnoi zich hier verrekende of dat hij iets wilde doen om zich aan de groeiende druk te onttrekken. Na normale zetten zou hij die

inderdaad niet lang meer hebben kunnen weerstaan, bijvoorbeeld 38...De7 39.Tc5 (dreigt 40.Txc6+) Kb7 40.Ph5 Tb8 41.Pf6 en zwart is aan handen en voeten gebonden. De partijzet lost evenwel zijn problemen ook niet op.)
39. Dc5+ Kb7

(Op 39...Pc6 volgt zeer sterk 40.La5! en zwart heeft geen verdediging meer:

- A) 40...Kb7 41. Lxb6 Txb6 42.Tab1 Txb5 43.Dxb5+ en mat
- B) 40...Txa5 41. Dxb6+ en mat op de volgende zet)

40. Lxd4 Lxb5
41. Dxb5 a3

(De afgebroken stelling, die nog niet zo slecht zou zijn voor zwart als hij erin zou slagen dameruil te forceren. De volgende manoeuvre legt echter de zwakke punten in het zwarte kamp bloot: pion f7 en de positie van de koning, die nog steeds onveilig is. Dat is ook de reden waarom wit dameruil in beginsel uit de weg gaat.)

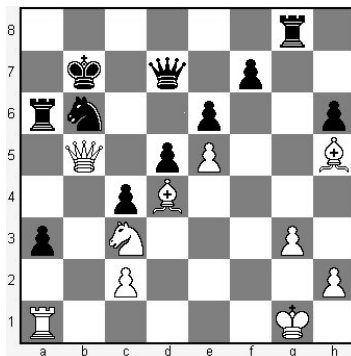
42. Lh5! Dc7

(Het enige. 42...Tf8 zou falen op 43. Lxf7+ Txf7 44.Pxe6 en 45.Pc5+ en na 42... De7 zou 43.Tf1 sterk zijn. Na de tekstzet heeft zwart daarop nog 43...Td8! bij de hand, waarmee hij zich goed kan verdedigen.)

43. Pe2!
(Het paard grijpt beslissend in op de damevleugel. Via c3 zal het naar a4 of naar b5 en d6 springen, waarna de mataanval overweldigende kracht krijgt. Zwart móet daarom actieve tegenmaatregelen nemen.)

43... De7?
(Kortchnoi neemt een opmerkelijk aarzelende houding aan. Zijn enige kans was hier gelegen in het interessante offer 43...Tg5 44.Lf3 Txe5! hoewel wit toch in beslissend voordeel blijft na 45.Lxe5 Dxe5 46.c3 Dd6 47.Pd4 met de bedoeling 48.Pc2.

Niettemin had hij dit moeten proberen. Na de afwachende partijzet gaat het tamelijk geforceerd mis.)
44. Pc3 Dd7

Zie diagram

(Misschien was hij oorspronkelijk 44...Dh4 van plan geweest om na 45.Lxb6 Txb6 46.Dd7+ Kb8 47.Pb5 of 47.Txa3 middels 47...Txg3+ nog in troebel water te kunnen vissen. Wit kan evenwel rustig 45.Lf2! antwoorden omdat na 45...Dxh5, 46.Pa4 de witte aanval niet meer te weerstaan is)

45. Db4 Tg5
46. Txa3

(De inleiding tot een aardige en geforceerde finale. Het beheerste 46.Lf3 had evenwel zeker zo gemakkelijk gewonnen, omdat zwart geen verdediging heeft tegen de dreiging 47.Pb5 (wits oorspronkelijke plan!).

46.... Txa3
47. Dxb6+ Ka8

(Op 47...Kc8 komt 48.Dc5+)

48. Pb5
(Nu dreigt vernietigend 49.Pc7+ en zwart kan zijn toren niet met schaaak redden omdat veld a1 door de looper op d4 is gedekt. Zwart heeft maar één antwoord.)
48... Db7
49. Dd8+ Db8
50. Dd7 Db7

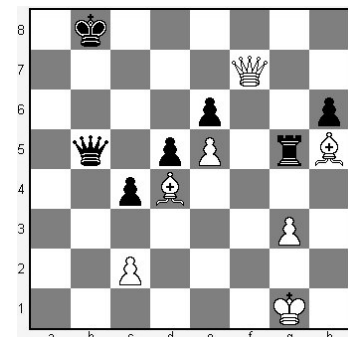
(Wederom het enige verweer. Omdat ik inmiddels weer in tijdnood was geraakt – Kortchnoi speelde in de tweede zitting erg snel – was ik blij hier de zetten eventjes te kunnen herhalen,

zodat ik vóór de tijdcontrole bij de 56e zet nog maar één kritieke beslissing hoefde te nemen)
51. De8+ Db8
52. Dc6+ Db7
53. De8+ Db8
54. Dc6+ Db7
55. Dd6!

(Ook het eindspel na 55.Dxb7 Kxb7 56.Pxa3 Txb5 is waarschijnlijk gewonnen voor wit, maar de tekstzet is veel sterker. Er dreigt 56.Dxa3+ en 56.Pc7+ zodat zwart niets beters heeft dan de volgende afwikkeling.)

55.... Taxg3+
56. hxg3 Dxb5
57. Df8+

(Om op 57...Db8 de samenwerking van de zwarte stukken te desorganiseren door middel van 58.Da3+ Kb7 59. Lxf7 met eenvoudige winst.)
57.... Kb7
58. Dxf7+ Kb8

Zie diagram

59. Kg2! Da4

(Na 59...Db1 wint 60.De8+ Kc7 61.De7+ Kb8 62.Dd8+ Kb7 63.Dd7+ Kb8 64.La7+ Ka8 65.Lf2! enz.)

60. Df8+

(Hier moest de partij voor de tweede keer worden afgebroken, maar na een kwartiertje nadenken gaf Kortchnoi op. De winstvariant die mij voor ogen stond, is: 60...Kb7 61.De7+ Kb8 62.Dd8+ Kb7 63.Db6+ Ka8 64.Le8! Dxc2+ 65. Lf2 De4+ 66.Kh2 en zwart heeft geen schaakjes meer.)